

Talossa ja puutarhassa

Gaston Bachelard, *Tilan poetiikka*. Suomentanut Tarja Roinila. Nemo, Helsinki 2003. 493 s.

Gaston Bachelardin nimeä saa turhaan etsiä useammastakin 1900-luvun filosofiaa esittelevästä yleistöteoksesta. Ja silloinkin kun Bachelard mainitaan, hän jää auttamatta marginaaliin, vain lyhyen maininnan ansaitsevaksi vähäisemmäksi kynäilijäksi. Syykin on selvä. Mies joka ensin niittää kunniaa tuotteliaana epistemologina asettaa myöhäistuotannossaan runouden filosofisen alaviitepiipertelyn ja oppineen päpätyn edelle. Moinen veto ei voi saada jälkimmäiseen tyytyviltä skribenteiltä varauksetonta tunnustusta. Varoitus on siis paikallaan. Niiden, joiden mielestä selkeä filosofinen argumentaatio on hyvää elämää, ei kannata tätä kirjaa ryhtyä lehteilemään. Muuten voi käydä niin, että kaikkein perustavimmat uskomukset horjahtavat sijoiltaan, mitä kohtaloa ei toki kenelkään soisi.

Missä täälläolo luuraa?

Tilan poetiikka kysyy nimensä mukaisesti tilallisuutta, täälläolon olemista paikassa, ehkä jopa paikallaan. Bachelardin polku tähän kysymykseen kulkee runoa pitkin, erityisesti runokuvan pohdinnan kautta. Näin vältetään aihetta kuormittavan filosofianhistoriallisen käsittepyörityksen läpikäynti ja päästään, ainakin näennäisesti, suoraan asiaan.

Luettuaan rypään runoutta Bachelard heittää vastauksen tai teesin kehiin. Täälläolo asuu kotona (eli talossa, ransk. *maison*, sekä talo että koti). Siis mitä?

Kotoisuus on kuitenkin vain lähökohta (vaikkakin samalla myös lopputulos). Kodin eli talon, etten sanoisi talossa-olemisen tai kotoilun, pohdinnan ohessa keskeistä on *poettinen kuvittelu*, joka tapahtuu *uneksinnas-*

sa. Hivenen yksinkertaisesti Bachelard asettaa vastakkain sen mitä hän kutsuu objektiiviseksi tutkimukseksi ja poettisen kuvittelun. *Käsite* tarkoittaa hänelle tieteellistä tarkkuutta, systemaattisuutta ja kaikkea sitä inhaa eksaktiutta, jolle jokainen itseään kunnioittava intellektuelli nyrpistää nenäänsä. Sen sijaan Bachelard asettaa *kuvan* ja se mitä tavataan kutsua todellisuudeksi on hänelle lopultakin kuvan olemista. Todellisuus tapahtuu täälläololle kuvittelussa. Kuva ei ole kuva jostakin subjektin ulkopuolella olevasta todellisuudesta vaan todellisuus on kuvan kuvallistumista ts. todellisuuden todellistumista täälläolon olemisen ja kuvittelevan uneksinnan myötä.

Jotta tähän päästäisiin pitää filosofin nöyrytyä ja myöntää, että runous on filosofian opettaja. Runokuvan ainutkertaisuuden ja hetkellisyyden myötä aukeaa mahdollisuus työstää todellisuus uudeksi. Ei siis vain niin, että runous pitää kielen notkeana ja norjana vaan runous on avain todellisuuteen, aina uusiin sisääntulokulmiin.

Olemisen koti

Mutta se talo. Melkoinen siivu teoksesta on talossa harhailua ja talossa uneksintaa. ”Eräänlainen kuvia puoleensa vetävä voima keskittää kuvat talon ympärille.” (74). Talo on sisätilan kotoisuutta, läheisyyttä ja turvaa. Lähellä on myös allekirjoittaneen mielessä tulkinta, että talossa-oleminen on poettisen kuvittelun mahdollisuusehto. Se on sekä jotain hyvin konkreettista että arkaainen peruskokemus, huone ja talo ovat ’psykologisia diagrammeja’, jotka mahdollistavat runoilijan kuvittelun, uneksinnan ja todellisuuden avaamisen. Summa summa- rum, talo on kaikkeus.

Tästä Bachelard jatkaa pohtimaan muita sisätalallisuuksia; kaappeja ja kirstuja, suojaisia nurkkia. Lopulta astutaan myös ulos tönöstä. Ulkoa puutarhasta ja etäisemmästä luonnosta löytyy pesiä ja simpukoita, nekin söpöjä & kotoisia uneksinnan soppeja. Loppua kohti vauhti kiihtyy, päästään sisä- ja ulkopuolen dialektiikkaan ja lopulta pyöreiden fenomenologiaan. Koko ajan kysytään tilaa ja uneksintaa, niiden muotoja ja niissä olemista. Ar-

gumentteja on turha etsiä, Bachelard heittelee teesejä ja perustelee ne runositaateilla.

Allekirjoittanutta tämä ei vaivaa, mutta kylläkin tietty anteeksipyyttävä sävy millä Bachelard koneistoaan väkällä pyörittää. Toistuvasti toistellaan kuinka nyt kyseessä oleva vyyhti on jotain aivan toista kuin ’objektiivisuus’ tai tieteellinen suuntautuminen. Reilusti ronskimpaa olisi ollut kysyä myös niin kutsutun objektiivisuuden ja tieteellisyyden olemisen tapaa kuvitteellisuutena ja tilaan kytkeytyvänä toimintana. Objektiivisuuden ohella Bachelardin entinen rakkaus psykoanalyysi saa toistuvasti kuulla, että se ei kykene siihen mitä kuvitteleva fenomenologimme tekee ja etenkin että sen ala on tyystin toinen. Psykoanalyysille jokainen kuva on kuva jostakin muusta, symboli, kun taas Bachelardin fenomenologia väittää ottavansa kuvat kuvina, sellaisenaan hetkellisyydessään ja ainutkertaisuudessaan.

Unohtuiko jotain?

Kuten tunnettua, vähintäänkin yhtä tärkeää kuin se mitä sanotaan on se, mitä jätetään sanomatta. Tässä opuksessa se on, tietysti, ajallisuus. Toki Bachelard sivuaa ajallisuutta siellä sun täällä, mutta tähtäyspiste on koko ajan ja tiukasti tilassa. Lyhyissä heitoissaan ajasta hän toistelee fenomenologien perusannennoitumista. Kuvallisuuden erittely on Bachelardille *tämänhetkistä* (vrt. Heideggerin *Augenblick*) joka tähyää *tulevaisuuden* mahdollisuushorisontteihin. *Mennyt* sen sijaan sivuutetaan muutamaa muistelukohtaa lukuun ottamatta. Kuten kaikki itsestään isosti varmat kirjoittajat, Bachelardkin on nimittäin sitä mieltä, että hän on ainutkertainen, ja koko edesmennyt ajattelun historia on tarpeetonta eikä varsinkaan vaikuta tähän nimenomaiseen tekstiin. Asioihin itseensä! Ja metsään mennään.

Hivenen ivallisesti voisi huomauttaa, että teoksen koko argumentaatio, jos sellaisesta voi puhua, perustuu kirjallisesta *traditiosta* napattuihin lainauksiin. Puhumattakaan siitä, että sanokarimme suuren *edeltäjän* Martin Heideggerin ajatukset kummittelevat koko ajan tekstissä vaikkei häntä nimeltä

mainitakaan. Arrogantissa uskossaan kykynsä sivuuttaa mennyt, vaikutuksena, fenomenologi Bachelard toki vain toistaa koulukuntansa perusvirhettä, uskoa immeisen kykyyn irrottautua jo tapahtuneesta riippumattomaksi ja vain asioihin sinänsä keskittyväksi kokijaksi. Bachelardin kohdalla tämä tarkoittaa näkemystä, että kuva voitaisiin ottaa vastaan ja kokea sellaisenaan, ilman merkityksenannon ja kokemuksellisuuden välttämätöntä historiallista ehdollistumista. Ja tässä fenomenologia tunnetusti kohtaa analyyttisen filosofian ja strukturalismin, joiden kyvyttömyys irtautua tässä-jannyt -analyysista lienee ollut yksi ratkaisevimmista syistä näiden ajattelun tyylien ajautumisessa umpikujaan.

Käännöksestä

Tilan poetiikan tapaisesta teosta ei kukaan tahansa käännä. Kääntämisen kannalta se lähenee jo painajaismaista tyyllisessä sekamelskuudessaan. Siksi onkin ollut onni, että työhön on ryhtynyt Tarja Roinila, joka tunnetaan kääntäjien raskassarjalaisena. Eikä vähiten siksi, että hän on kääntänyt muutakin kuin teoreettista tekstiä, etenkin runoja, joiden tunto ja kanssa-eläminen on Tilan poetiikan suomen-tumisen välttämätön ehto.

Kääntäminen on valintaa. Esipuheessaan Roinila antaa erityistä huomiota päätökselleen kirjoittaa teokselle keskeinen termi *intimité* suomeksi useimmiten kotoisuudeksi. Tämä rohkeahko käännös on, ehkä mutta vain ehkä, perusteltua kirjan kokonaisuuden ja ns. teeman kannalta. Mutta reippaudessaan tämä valinta haiskahattaa myös käännöskennellä silloin tällöin esiinpulpahtavalta fennomanialta. Miten olisi ollut ihan vain *intiimisyys*?

Muuta huomautettavaa allekirjoittanut ei sitten löytänytkään, paitsi vähäpätöisyyksiä, kuten sivun 265 alavii-telipsahdus: Jamblique on suomeksi Jamblikhos.

Hyvä kirja, hyvä käännös.

Jarkko Tontti